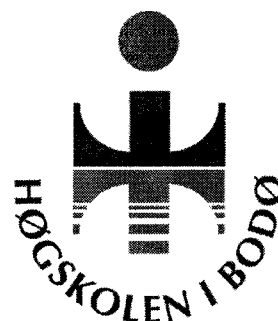
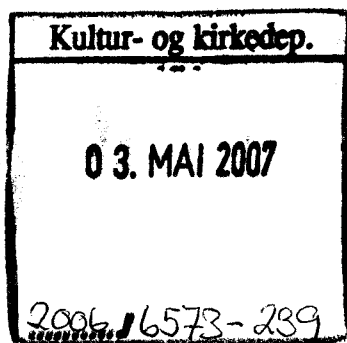

Kultur- og kirkedepartementet
Postboks 8030 Dep
0030 Oslo

Deres ref:

Vår ref: 2007/191/008/LBU

Dato: 30.04.2007

BIBLIOTEKREFORM 2014

BIBLIOTEK 2014 – HØRINGSUTTALELSE

Høgskolen i Bodø viser til Høringsbrev fra Kultur- og kirkedepartementet om "Bibliotekreform 2014". Generelt mener Høgskolen at et er positivt at en slik utredning nå foreligger, da ulike typer bibliotek på flere områder står overfor utfordringer som krever samarbeid og felles løft for å gjøre Norge til den kunnskapsnasjon som er nedfelt som en politisk visjon i flere dokumenter under ulike regjeringer.

Generelt

Av høringsdokumentet framgår at det skal gjennomføres en organisatorisk reform med hovedvekt på digitale tjenester, aktiv formidling og satsing på kompetanseutvikling og forskning. Alt under en felles paraply kalt Norgesbiblioteket.

Generelt vil HBO peke på at HBOs bibliotek i dag inngår i et frivillig nettverk, etablert gjennom mange tiår, hvor ressurser formidles gjennom fjernlån, oversendelse av digitale dokumenter, og tilgang til informasjon via felles kataloger. Det eksisterer m.a.o. allerede et "Norgesbibliotek" basert på tradisjoner om felles bruk av knappe ressurser. Samarbeidet foregår mellom biblioteker på samme forvaltningsnivå og mellom biblioteker på ulike forvaltningsnivåer, og igjen er utgangspunktet at ingen brukere skal være utestengt fra ressurser som finnes i et samlet norsk biblioteksystem.

Det skal allikevel ikke underslås at det finnes et potensial for å gjøre systemet bedre. Dette avhenger etter HBOs oppfatning imidlertid ikke ensidig av lov og forskrifter, men at ulike bibliotektyper settes økonomisk i stand til å imøtekomme brukerbehovene, og at det utvikles et nettverk for raske og økonomieffektive leveranser mellom bibliotekene. Samtidig må

Postadresse:	Saksbehandler: Lars Bauna	Telefon: 75 51 73 73
Høgskolen i Bodø	Avdeling: Biblioteket	Sentralbord: 75 51 72 00
8049 BODØ	E-post: postmottak@hibo.no	Telefaks.: 75 51 74 57
	Internett: www.hibo.no	

digitale redskaper brukes optimalt for å sikre fri informasjonsflyt mellom ulike typer bibliotek. Dog kan et felles lovverk sette søkelyset på disse problemstillingene og bidra til å forplikte alle typer bibliotek til å bidra positivt til å realisere "Norgesbiblioteket".

M.h.t. organisatoriske reformer, har bibliotekene i UH-sektoren måttet forholde seg til ulike reformer som gjelder sektoren, først og fremst kvalitetsreformen. Reformen setter studentenes læringsmiljø i sentrum og forutsetter nye arbeidsmetoder som krever utvidete tjenester fra bibliotekene ved lærestedene og nytt fokus på bibliotekenes innhold og arbeidsmetoder. Fokus på formidling av informasjonskompetanse til studenter og andre er en ny oppgave som står sentralt. Digitalisering av dokumenter skaper nye arbeidsoppgaver, bl.a. elektronisk publisering og etablering av åpne institusjonelle arkiver for forskning og studentarbeider. Tilgang til tidsskriftdatabaser og andre elektroniske ressurser gir tilgang til forskningsinformasjon som tidligere ikke var mulig å nå. Alle disse momentene viser at bibliotekene i UH-sektoren beveger seg fra ensidig å være støttestrukturer for studier, forskning og undervisning til å bli en del av universitetenes og høgskolene kjernevirksomhet. Denne utviklingen kan ikke hjemles i en felles biblioteklov, men må heller styrkes i lov og forskrifter som gjelder universiteter og høgskoler. Dette for å markere bibliotekenes nødvendige og viktige plass innenfor institusjoner for høgere utdanning. Bl.a. er det nødvendig at departementet (KD) utformer målkrav til bibliotekene på lik linje med de målkrav som utformes til andre deler av universitetenes og høgskolenes virksomhet.

Folkebibliotekene har utvilsomt behov for en konsolideringsprosess, det pekes bl.a. i utredningen på at virksomheten i dag framstår som fragmentert og lite brukerorientert, spesielt i forhold til den digitale virkelighet som har vokst fram, og som sannsynligvis vil skyte fart i årene framover. Mange av de momenter som trekkes fram som utviklingsfelt innenfor digitalisering i bibliotekene er i dag godt i gang i bibliotekene i universiteter og høgskoler, mens folkebibliotekene har et betydelig utviklingspotensial.

Etablering av ressursbiblioteker for folkebiblioteksektoren synes å være en god idé, men bør ikke løsrives fra den generelle politiske debatten om større norske regioner og kommuner. Dette er en stor og omfattende reform som vil endre Norge både forvaltningsmessig, administrativt og politisk. Folkebibliotekene er i dag en del av kommunene- og fylkesstrukturen i landet, og i arbeidet med den nye regionstrukturen i Norge bør regionene og kommunene få et mye tydeligere og aktivt eieransvar for folkebibliotekene.

Hovedtyngden av arbeidet med en regionalisering av folkebibliotekene bør derfor rettes mot Kommunal- og regionaldepartementet og en tilpasning til hva som skal skje med de nye forvaltningsnivåene og -organene. Innenfor de nye regionene bør en kunne etablere både sentrale ressursbiblioteker, folkebiblioteker med større nedslagsfelt og ulike mobile bibliotek tjenester. Det vil ha lite for seg å opprette egne "bibliotekregioner" før en vet hva som skal skje på det overordnede landsdekkende plan. Innenfor regionene bør en kunne finne fram til modeller hvor folkebibliotekene og universitets- og høgskolebibliotekene samarbeider for å imøtekomme behov fra ulike brukergrupper. Det bør kunne lages modeller både for ressursbiblioteker i uh- og folkebiblioteksektoren, og ulike samarbeidsformer bør utprøves.

De enkelte delpunkter

Allment tilgjengelige digitale ressurser

En sentral målsetting er at alle bibliotek skal kunne tilby digitale tjenester og nettbasert innhold som er enkelt tilgjengelig. Utredningen tar opp spørsmålet om befolkningen skal kunne benytte utvalgte digitale innholdsressurser fritt og antyder muligheter for å framforhandle nasjonale lisenser.

Dette er en ambisiøs målsetting, sett i forhold til de elektroniske ressurser som i dag stilles til rådighet for studenter og ansatte ved universiteter og høyskoler, og de utgifter det påfører de enkelte institusjonene. Hvis målsettingen skal være å gjøre alle innholdsressurser som i dag finnes ved universiteter og høyskoler allment tilgjengelig er dette en god tanke, men økonomisk ressurskrevende. Hvis en som alternativ skal arbeide med utvalgte ressurser, vil det etter HBOs oppfatning være riktig å satse på å allmenngjøre norske ressurser som vil finne et bredt publikum både i folkebibliotekene og i academia. Her kan nevnes som eksempler Store Norske Leksikon, tidsskriftdatabasen Idunn, Ordnett og Atekst. Dessuten bør alle åpne offentlige datakilder være tilgjengelig over alt. Det samme gjelder "Kulturarv-prosjektet". Samtidig må det legges mer arbeid i utvikling av tjenesten NORART for å gjøre denne mer tilgjengelig, brukervennlig og til et redskap for forskning.

Hvis en utvider det allmenne baseholdet i alle bibliotek til for eksempel engelskspråklige ressurser, bør en vurdere om for eksempel ISI Web of Science, OCLC First Search eller Elsevier Scopus kan være åpne offentlige ressurser som er tilknyttet et lokaliseringsverktøy som kan medvirke til at bibliotek som ikke har fulltekst kan bestille/rekvirere fra biblioteker som har dette. Dette må selvsagt knyttes mot en kost/nyttevurdering.

Fulltekstressurser og mva-problematikken

En problemstilling som også bør drøftes i denne forbindelsen, er de betydelig merutgifter som bibliotekene har fått i forbindelse med digitalisering og tilgang til elektroniske ressurser. Dette er delvis en følge av den mva-reformen som ble gjort gjeldende tidlig på 2000-tallet, da databaser ble definert som tjenester, og det måtte svares alminnelig mva på elektroniske tjenester, selv om disse i prinsippet inneholdt det samme som de trykte kildene. Ved innføringen ble utgiftene til mva kompensert til institusjoner som hadde tilgang til elektroniske ressurser.

Siden da har tilgangen til databaser økt i et akselererende tempo, og de fleste biblioteker i uh-sektoren har måttet skaffe stadig flere baser for å støtte undervisning og forskning, og mva blir en stadig større utgiftspost på bibliotekbudsjettene, uten at mva-kompensasjonen har økt. I 2007 går utviklingen et steg videre, illustrert med konsortieavtalen ABM-utvikling har inngått med Elsevier. I følge denne leverer Elsevier kun tidsskrifter i elektronisk format. Dette gjelder også de papirabonnementene bibliotekene har hatt fram til nå. Dette fører til at det må betales mva på alle tidsskrifter bibliotekene abonnerer på fra Elsevier. Det er ikke uvanlig at en høyskole har en tidsskriftportefølje på 400 000 fra dette velrenommerte forlaget, for universitetene dreier det seg om betydelig høyere beløp. For høyskolen med 400 000 i papirabonnementer gikk utgiftene opp med 25 % eller 100 000 kr fra 2006 til 2007 p.g.a. mva. Flere andre forlag signaliserer at de ønsker å gå inn på samme løsning.

Hvordan disse problemstillingene skal møtes innenfor en stadig mer presset bibliotekøkonomi fortjener oppmerksomhet i de kommende årene, samtidig som premissene for konsortieløsninger og forhandlinger med ressurssterke internasjonale aktører krever større oppmerksomhet fra KD og KKD/ABM-utvikling. .

Ovenstående illustrerer at tilgangslisenser og kjøp av elektroniske ressurser er sammensatte og kostnadskrevede tjenester. Så langt kan det ikke registreres at det i utredningen er tatt økonomisk høyde for at slike lisenser skal tilgjengeliggjøres for allmenn bruk. Lisensene er imidlertid kommet for å bli i uh-bibliotekene, og mva-problematikken må drøftes i og med at den virker kostnadsdrivende og bidrar til å presse institusjonene i uh-sektoren økonomisk. Dette kan medføre at en ikke har overskudd til å utvikle andre tjenester som er nødvendig for å realisere målene i Bibliotekreform 2014. Samtidig er det et faktum at anskaffelse av databaser ved uh-bibliotekene skjer med bakgrunn i økning av FoU-virksomheten ved uh-institusjonene, og FoU er i utgangspunktet fritatt fra mva.

1.1 ABM-portal

Det antas at det her tenkes på en felles inngangsport til ressurser innenfor arkiv/bibliotek/museum, og at en for bibliotekenes vedkommende vil få en søke-/låneportal som for eksempel bibliotek.dk og inngang til de fysiske og digitale ressurser som skal være tilgjengelig for alle. Dette vil utvilsomt øke bruk av bibliotekenes materiale og bidra til økt kunnskapsnivå i befolkningen, og vil derfor være en betydelig positiv tilvekst til oppbygging av det norske kunnskapssamfunnet.

Høgskolen i Bodø vil imidlertid anta at en slik tjeneste, dersom befolkningen i Norge utnytter den fullt ut, vil kreve betydelige ressurser. Dette gjelder både innkjøp av materiale, arbeidskraft i bibliotekene og transportkostnader. Både lokalt arbeid med portalen og formidling av materiale må innarbeides i eierinstitusjonenes bibliotekbudsjetter, og det må tas høyde for dette i budsjetttildelingene, muligens øremerkede overføringer til de mest brukte bibliotekene i en overgangsperiode. Selv om staten ved ABM-utvikling eller Nasjonalbiblioteket dekker utviklingskostnadene ved tjenesten, skal den i praksis utføres av de offentlige bibliotekene, og en må sikre seg at både at tjenesten blir funksjonell samtidig som den ikke rammer de primærgrupper de enkelte bibliotek skal betjene.

1.3 Program for digitalisering av materiale i arkiv, bibliotek og museum

Det registreres med tilfredshet at det forslås avsatt egne midler til dette store prosjektet. Høgskolen i Bødø forutsetter at digitalisering av kulturarvmateriale gjøres i de nasjonale institusjoner med et spesielt ansvar for bevaring av norsk materiale. Materialet må gjøres tilgjengelig for allmennheten på nettportalen etter hvert som det produseres og er klart for bruk.

Det skjer imidlertid et stort arbeid også i bibliotekene når det gjelder digitalisering av materiale. For uh-bibliotekene er det spesielt arbeidet med åpne institusjonelle arkiv som er viktig, og tilgjengeliggjøring av forskning, doktorgradsarbeider og studentarbeider på høgere nivå.. Dette arbeidet er i full gang, og her nevnes NORA; DOU, BORA, DIVA, MUNIN og

BRAGE, som gir tilgang til forskning ved de fleste institusjoner i uh-sektoren. Systemene er etabert og fungerer, men det må påregnes utviklingskostnader for enkelte elementer før dette kan betraktes som fullverdige nasjonale tjenester. Dette er også nevnt som et utviklingspunkt under 1.4

1.4 Biblioteket som læringsarena

Samarbeid mellom KD og KKD er en nødvendighet for å realisere intensjonene i Bibliotekreform 2014. Det er også nødvendig at kontakten er god for å sikre at begge departementers og sektorers interesser ivaretas på en god måte.

Uh-bibliotekene driver i dag en utstrakt opplærings og opplæringsvirksomhet innenfor egne institusjoner. Dette er en naturlig fortsettelse av de veiledningsfunksjonene disse bibliotekene har hatt i alle år. Det nye er at denne delen utgjør en stadig større del av virksomheten ved bibliotekene. Grunnen er at stadig større deler av disse bibliotekenes samlinger nå er digitale, og kunnskap om gjenfinning og bruk av digitale samlinger må formidles til brukerne. Bruk av kilder og undervisning i bruk av referansehåndteringssystemer blir ofte lagt til bibliotekene. Det samme gjelder oppbygging av egne åpne dokumentarkiver, hvor kunnskapen i hovedsak ligger i bibliotekene, og forskningsdokumentasjon – hvor bibliotekene er sterkt inne i bildet.

Utvikling av interaktive verktøy for informasjonsformidling for å lette situasjonen for kunnskapssøkende studenter og andre anses som meget positivt.

Disse problemstillingene må også knyttes mot målområde 2, utvikling av skolebibliotekene. Dersom elever allerede i grunnskole og videregående skole lærer seg å bruke kvalitetssikrede digitale ressurser, vil de få en langt enklere studiestart ved universiteter og høyskoler. Kunnskapen kan formidles i ordinær undervisning, eller via skolebibliotekene. Uansett vil det være en utfordring at også framtidens lærere må ha denne kunnskapen, og her ligger en utfordring for de uh-bibliotek som i dag server lærerutdanningene.

Etablering av en transportordning mellom bibliotekene.

Dette støttes fullt ut, og det vises til det som er sagt foran om en ABM-portal og hva en slik løsning kan komme til å bety for distribusjon av materiale mellom bibliotekene.

Evaluerings og forskning

Høgskolen i Bodø sier seg enig i at evalueringsverktøyene for bibliotek gjøres bedre og at dagens bibliotekstatistikk må endres m.h.t. måleparametre. Dette er imidlertid en prosess, og en må bruke nødvendig tid både til å drøfte hva en skal måle, hvordan en skal gjøre det og hvordan ny statistikk skal implementeres i ulike typer bibliotek. Målet må være gi indikasjoner på hvordan bibliotekene brukes og hvilke veivalg som skal gjøre framover.

Å ha permanente forskningsprogram for bibliotek er viktig. De fleste treårige bachelor- og masterutdanninger har i dag forskningsvirksomhet knyttet til seg, j.fr. for eksempel sykepleieutdanning, lærerutdanning og sosionomutdanning. Det vil være viktig å ivareta de rent bibliotekfaglige vinklinger i forskningen, men vel så viktig vil de samfunnsfaglige aspekter være, hva bibliotekene er i samfunnet, hvilke viktige samfunnsoppgaver de ivaretar i

demokratiet og hva innbyggerne forventer at biblioteket skal være. Eksempelvis bør både bibliometriske og komparative tilnærminger brukes, og både kvantitative og kvalitative metoder er selvsagte.

Det bør også arbeides for at det etableres egne Ph.D.-programmer for bibliotekutdanningen.

Internasjonalisering:

Endring i bibliotekstruktur og bibliotekenes måte å arbeide på er ikke et særnorsk fenomen. De fleste biblioteker i hele verden opplever dette parallelt med oss, det være seg open access, forhandlinger med internasjonale mediegianter, 2.0-biblioteker, digitalisering osv. Det bør være mye å hente og bidra med ved å delta i internasjonale fora.

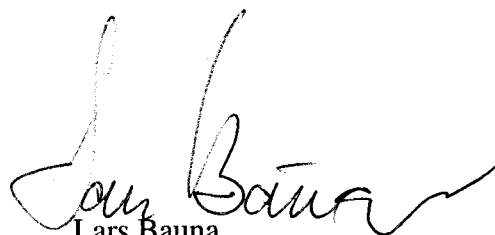
Likevel glimrer norske biblioteker med sitt fravær i EUs programmer og vi ser meget, meget sjelden norske foredragsholdere ved internasjonale konferanser. Det er også ofte et økonomisk problem for norske bibliotekarer å reise på kurs og konferanser som ligger lengre vekk enn våre naboland. Dette gjelder så vel uh-bibliotekene som folkebibliotekene.

Det er derfor positivt at det foreslås et hospiteringsprogram, men innsatsen bør i langt større grad settes inn i samarbeidsprogrammer som kan utvikle ny kunnskap og sette norske biblioteker inn i en internasjonal sammenheng.

Med vennlig hilsen

Stig Fossum
Høgskoledirektør

Lars Bauna
Avdelingsdirektør, bibliotek